

Over de taal van Tubbergen

De taal van Tubbergen: 'echt' Twents

Hieronder is de streekaalkaart van Nederland uit de Bosatlas afgebeeld. Tubbergen ligt in het licht oranje gebied, waar een variant van het Nedersaksisch wordt gesproken die Twents wordt genoemd. Meer naar het westen, in het roodgekleurde gebied, wordt Twents-Graafschaps gesproken, dat is het gebied waarin onder andere Rijssen, Vriezenveen en Markelo liggen.

Deze kaart werd door Jo Daan getekend voor de *Atlas van Nederland* getekend in 1968. Voor de grens tussen Twents en Twents-Graafschaps baseerde ze zich op het boek *Taal en volk van Twente* uit 1948, van H.L. Bezoen.

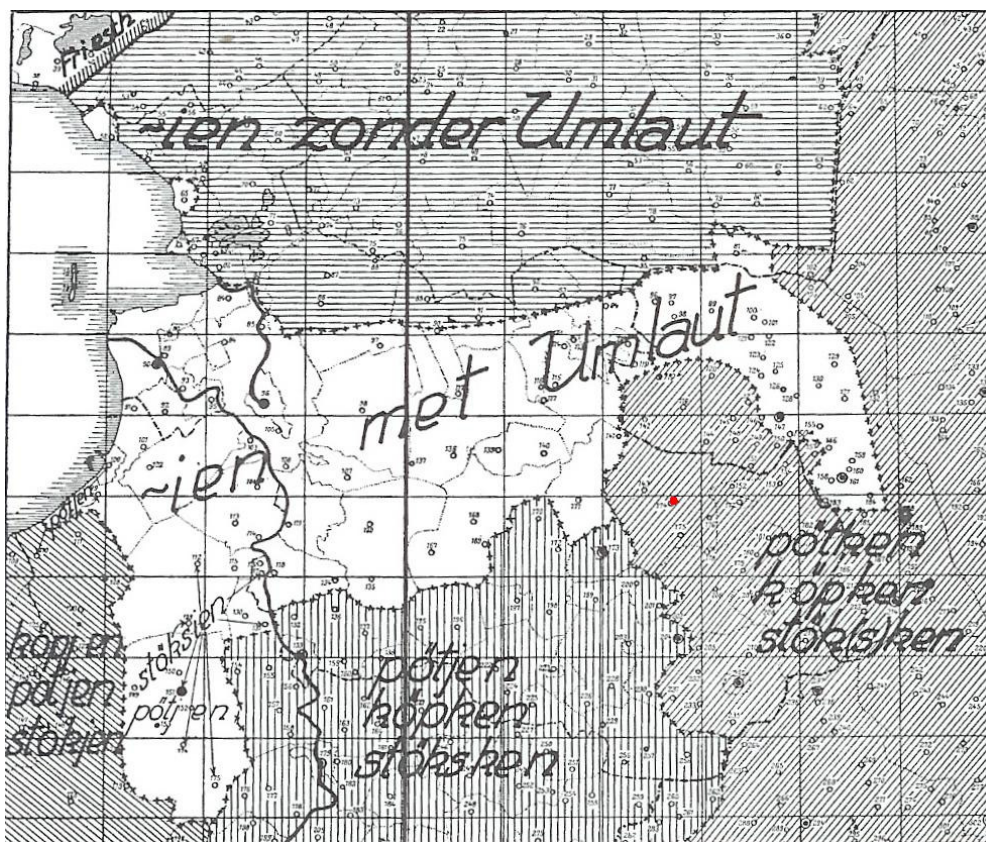
Naar: de streekaalkaart uit De Bosatlas van Nederland. Groningen 2007.

De grens tussen het Twents en Twents-Graafschaps werd in 1948 door Bezoen getrokken. Ten noordoosten van de grens zei men toen *keark* of *kearke* voor 'kerk' (in het 'echte' Twents), meer westelijk *kaarke* of *karke*. In Tubbergen wordt volgens de informanten van het Woordenboek van Overijssel *kerk* of *keark* gezegd, en *werk* of *weark* voor 'werk'. Daarentegen wordt zowel in West- als Oost-Twente, dus ook in Tubbergen, niet *stark* of *steark*, maar *staark* of *stark* gezegd voor 'sterk'.

Tubbergen ligt ook in het gebied waar *nich* voor 'niet' wordt gezegd. West-Twents is *neet*, en nog verder naar het westen, in Centraal-Salland, zegt men *niet*.

Echt Twents is ook het gebruik van *wel* voor Ned. *wie*:
Wel hef dat doan? 'wie heeft dat gedaan?'

De verkleinwoorden worden in Tubbergen gevormd met het achtervoegsel *-ke*, waarbij de stamklinker wordt 'umgelautet', dat wil zeggen dat de stamklinker wordt veranderd. G.G. Kloeke tekende al in 1926 onderstaand kaartje van de verkleinwoorduitgangen. Tubbergen (rode stip) ligt in het schuin gearceerde gebied. Hier zegt men dus *pötke* = potje, *köpke* = kopje en *stök(s)ke* = stokje. Sinds Kloekes tijd is wel de *-n* van de verkleinwoorduitgang weggevallen.

"De verkleinwoorden". Uit: Kloeke, G.G., 'De taal van Overijssel.' In: Engelen van der Veen, G.A.J. van, G.J. ter Kuile en R. Schuiling (red.), Overijssel. Deventer 1931, p. 825.

Een ander oostelijk verschijnsel, wat ook in Tubbergen voorkomt, is het wegvallen van de *-e* aan het wordeinde in een aantal bijvoeglijke en zelfstandige naamwoorden. Hieronder enkele voorbeelden, met daarnaast de varianten uit het westelijker gelegen Wierden, waar wel de *-e* wordt gehoord:

Tubbergen Wierden

dreug 'droog' *dreuge*
riep 'rijp' *riepe*
dik 'dik' *dikke*

proem 'pruim' *proeme*
kes 'kers' *kasse*
schel 'schil' *skelle*

Echt Twents is ook de vorm *doe* of *dow* als aanspreekvorm 'jij', die echter niet meer in Tubbergen voorkomt. In Denekamp kan men zowel *doe* als *ie* zeggen volgens het Woordenboek van Overijssel:

Wat vor weerk dös doe?, of: Wat veur werk doo ie? 'Wat voor werk doe je?'

Maar voor Tubbergen gaven de informanten uitsluitend zinnen met *ie*:

Stil zitten, ie komt op 't petret! 'Stil zitten, je komt op de foto'.
Ie mutten dee fleske plat daalleggen 'Je moet die fles plat neerleggen'.

Het Twentse gebied waar de aanspreekvorm *doe* in 1931 werd gebruikt, toen Kloeke dit gebied in kaart bracht, is veel kleiner geworden. Het strekte zich toen uit tot voorbij Rijssen en Wierden.

Uit de woordenschat van 't Tubbigs

Wat denkt u dat de volgende woorden en zinnestukjes betekenen:
(de oplossing vindt u aan het eind, na *Verder lezen/studeren*)

1. *Zet oe daal.*
2. *Ik gaf em ne striekerd.*
3. *Zee wol het blomenveske op toafel zetten.*
4. *Alns tunnesteboaven halen.*
5. *At 't boesket, deeit 't.*

Verder lezen/studeren

De woorden en zinnen die hier gegeven zijn, zijn afkomstig uit het Woordenboek van Overijssel, waarin behoorlijk wat Tubberger taal materiaal te vinden is.

Over het dialect van het nabijgelegen Geesteren:
Kottink, J.A., *De gespräkn sprook van Geester*. 2 dln. Z.j.

Meer informatie over verschillende varianten van het Twents:
H.L. Bezoen, *Taal en volk van Twente*. Assen 1948 (zie ook de kennisbank).

Oplossingen:

1. Ga zitten.
2. Ik gaf hem een klap.
3. Ze wilde het bloemenvaasje op tafel zetten.
4. Alles ondersteboven halen.
5. Als het waait, dooit het.